

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35, p. 1-12

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12414>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

SOMUT KÜLTÜREL MİRASI KORUMA ÇALIŞMALARI: ERZİNCAN-KEMALİYE SİT ALANI*

*Çetin AKKUŞ** - Gülizar AKKUŞ*** - Yusuf BAYRAKTAR*****

Özet

Somut kültürel miras varlıkları turizm endüstrisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu varlıkların ya da buldukları alanların marka etkisi ise yerel toplumlara ve ekonomilere büyük faydalar sağlamaktadır. Ancak aşırı turizm gelişimi ve makul olmayan yaklaşımlar, kültürel miras alanlarındaki ekolojik çevreyi ve yerel halkın hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte kültürel mirasın orijinalliğine ve bütünlüğüne zarar verildiği de gözlenmektedir. Bu sebeple kültürel miras koruma altına almak önemli olduğu kadar, korumanın farklı yollarını keşfetmek de oldukça değerlidir. Bu amaca binaen, toplulukların kültürel miras alanlarının korunması ve geliştirilmesine yönelik olumlu katılımını sağlayarak kaynakları korumanın etkili bir yol olduğu düşünülmektedir.

Kemaliye hem tarihi dokusu hem de birçok alternatif turizm türüne ev sahipliği yapması sebebiyle önemli bir turistik çekiciliktir. Doğal, kültürel, tarihi ve mimari yapısıyla dikkat çeken Kemaliye, özellikle yerli turistler tarafından yoğun bir ilgi görmektedir. Yerel halkın ilçedeki somut kültürel miras öğelerini korumaya özen gösterdiği bilinmektedir. Günümüze değin bölge halkının da içinde bulunduğu birçok çalışma yürütülmüştür. Bu sebeple araştırmada ikincil verilerden yararlanarak 2005 yılında "sit alanı" ilan edilen Kemaliye'deki somut kültürel mirasın korunmasına yönelik çabalar ve bunların olumlu ve olumsuz etkileri derinlemesine incelenmiş ve literatüre katkı sunmak amaçlanmıştır. Ayrıca Kemaliye'nin sahip olduğu değerlere yönelik kamu ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılan restorasyon çalışmaları incelenmiş ve bu değerlerin konu olduğu akademik çalışmalara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: yerel halk, kültürel miras, koruma çalışmaları, sit alanı, Kemaliye.

** Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi El-mek: cakkus@kastamonu.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi El-mek: gakkus@kastamonu.edu.tr

**** Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi, El-mek: yusuf.bayraktar@atauni.edu.tr

**PROTECTION STUDIES OF CONCRETE CULTURAL
HERITAGE: ERZINCAN-KEMALIYE SITE****ABSTRACT**

Concrete cultural heritage assets are an important part of the tourism industry. The brand effect of these assets or the areas provides great benefits to local communities and the economy. However, rapid tourism development and unreasonable approaches are affecting the ecological environment of cultural heritage sites and the lives of local people in a negative way. At the same time, it is observed that the originality and integrity of the cultural heritage is damaged. For this reason, it is important to explore the different ways of protection as much as it is important to protect cultural heritage. It is thought to be an effective way to protect resources by ensuring positive participation of communities in the conservation and development of their cultural heritage sites.

Kemaliye is an important touristic attractiveness because it has both historic fabric and host the many alternative tourism types. Attracting attention with its natural, cultural, historical and architectural structure, Kemaliye attracts a lot of attention especially by the local tourists. It is known that local people are careful to preserve the concrete cultural heritage items in the city. As yet, many studies have been carried out by the people of the region. For this reason, efforts to protect the concrete cultural heritage in Kemaliye, which was declared as a "protected area" in 2005 by exploiting the secondary data in the research, and their positive and negative effects have been thoroughly investigated and aimed to contribute to the literature. In addition, restoration studies conducted by public and non-governmental organizations for the values Kemaliye possesses have been examined and academic studies in which these values are mentioned have been mentioned.

STRUCTURED ABSTRACT

Kemaliye (formerly Egin) has an important past with its geographical position and multinational structure. It is 163 km away from the Erzincan province in the Upper Euphrates section of the Eastern Anatolia Region. It is also located on the western side of the Karasu River, the largest rifle of the Euphrates River. Erzincan's Kemaliye district, which has many riches in terms of concrete cultural heritage values, has an important touristic potential. Attracting attention with its natural, cultural, historical and architectural structure, Kemaliye attracts a lot of attention especially by the local tourists. Kemaliye was the subject of many folk song. Kemaliye is a town which has gained a reputation especially with its traditional houses. Various conservation studies are being carried out in order to ensure that these values of Kemaliye district are not lost and transferred to the future. For this purpose, the district was declared a protected area on 25.11.2005 and it was aimed to protect its originality.

Within the scope of the research, the protection methods developed by the local people for the rich Kemaliye possesses are examined. In addition, academic studies on conservation practices have been evaluated. The general characteristics of Kemaliye and traditional rural residence architecture were evaluated by applying to the secondary sources in the research. The positive and negative consequences of conservation practices developed by local residents towards traditional rural housing have been demonstrated. In addition, the restoration work carried out by public and non-governmental organizations on the values Kemaliye possesses and the academic studies in which these values are stated are mentioned.

Kemaliye is a member of the Union of Historical Towns and the Union of European Historical Cities. The declaration of Kemaliye in 2005 as a protected area has been regarded as a significant development by creating an awareness of the natural, historical, architectural and cultural potentials it has. The local people have developed "sheet metal covering" and "depository" methods to preserve traditional architectural structures owned by Kemaliye. Thanks to these methods, the architectural texture has been protected from adverse environmental conditions and reached to daylight. The depository technique is applied in order to prevent damage and strengthen the carriers especially in the housing system of the residences. In this method applied by local masters, the carrier elements are strengthened by the help of planks. The method of sheet metal covering is done in order to prevent architectural texture from adversely affected by hard winter conditions. However, this process has harmed the architectural texture and caused an image pollution. This situation has become a very bad landscape in terms of Kemaliye, which hosts the structure which is a cultural heritage property. Generally, it can be said that the people of the region are doing such practices because of the economic power is weak. In order for these applications to not harm architectural textures, it is necessary to support them by the relevant public institutions and to work in a proper way to protect them. Otherwise, it may cause the degradation of the original architect and the tourists to leave the area over time.

In addition to the conservation work developed by local people, it has been found that various projects have been carried out at the academic level on the protection of Kemaliye houses. The project titled "Suggestions on the Problems of Detection and Conservation of the Roof and Wall Construction of Kemaliye Houses", supported by the Yıldız Technical University Scientific Research Projects Coordination, was completed in 2014. The architectural structure of Kemaliye housings has been examined within the scope of the project. In addition, in order to pass on the accumulation of traditional housing masters to future generations, oral and written interviews were made and recorded. As a result of the project, the number of local masters is small and in order to prevent this problem, it is proposed to open a "master school" in Kemaliye district.

Since 2003, important steps have been taken in line with the efforts of the Ministry of Culture and Tourism, Foundation for the Protection and Promotion of the Environment and Cultural Heritage and local people within the scope of conservation studies. These studies have been very

Turkish Studies

important in terms of the survival of Kemaliye's architectural texture and the marketing of its richness in the direction of touristic purposes. Kemaliye continued to be a living Anatolian city, producing and selling local handicrafts, presenting its natural richness to nature lovers and athletes, and introducing its original values to visitors.

In addition to national participation, festivals and events organized to increase Kemaliye's recognition need to be intensified at international level. Training courses should be organized in order to continue the workmanship such as carpet weaving, doorknob maker and gasenne fabric production that has reached to the daily level from Kemaliye's past thousands of years. Historical doorknobs of traditional houses in Kemaliye are attracting considerable interest. The doorknobs are placed on the material named "Mirror" which is designed to make thick and thin sounds by considering the use of men and women separately. The production of doorknobs with their own mastery continues today. The doorknobs produced are sold as souvenirs to visitors to Kemaliye. Woodworking is continuing with examples such as ceilings, windows, shutters, flower beds, and lamps on the inside and outside of the settlement areas. This situation can be considered as an important tourist attraction for Kemaliye. Kemaliye Hacı Ali Akın Vocational School's Department of Architectural Restoration Program and Handicrafts Department can be brought together with local masters and methods so that these values can be transferred to the future. The restored traditional homes, use or boutique hotel as a boutique restaurant that serves regional cuisine, contributes to the protection of the natural texture. Candidacy to the Cittaslow Union may be an important step to increase the awareness of Kemaliye's potential.

Tourism destinations will only succeed if the welfare of the people of the region is observed. For this reason, although cultural heritage assets are seen as an important tourism tool, in fact, preserving the cultural values of the people of the region should be the primary objective. Otherwise, every change or renewal that is broken from the people will develop outside the people who live there and will cause the tourism to be perceived badly. For this reason, it should not be forgotten that cultural heritage is an important stakeholder in the local people in conservation work. It should not be overlooked that protecting the resources by providing the participation of the people of the region is an effective way. However, in order for the contributions of the local people to be healthy, it should be carried out under the supervision of the relevant institutions.

Keywords: local people, cultural heritage, conservation work, protected area, Kemaliye, Turkey.

Giriş

Kültür mirası, geçmişe ait maddi ve maddi olmayan zenginliklerin izlerini günümüze taşıyan değerler bütünüdür. Tarihi ve kültürel öneme sahip geleneksel konutlar, bu değerlerin başında gelmektedir (Sargın ve Dinç, 2017: 477). Buldukları bölgenin genel karakteri, kültürel yapısı, tarihi geçmişi hakkında bilgi veren kırsal yerleşmeler yöresel kimlikleri ile önemli kültür belgeleridir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2015: 436). Somut kültürel miras değerleri bakımından birçok zenginliğe

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35

sahip olan Erzincan'ın Kemaliye ilçesi önemli bir turistik potansiyele sahiptir. Doğal, kültürel, tarihi ve mimari yapılarıyla dikkat çeken Kemaliye, özellikle yerli turistler tarafından yoğun bir ilgi görmektedir. Günümüze ulaşmış birçok türküye konu olmasının yanında özellikle geleneksel konutları ile ün kazanmış bir ilçe özelliği taşımaktadır. Kemaliye'nin sahip olduğu bu değerlerin kaybedilmemesi ve geleceğe aktarılması amacıyla çeşitli koruma çalışmaları yürütülmektedir. Bu amaçla ilçe 25.11.2005 tarihinde sit alanı ilan edilmiş ve özgünlüğünü korumak hedeflenmiştir.

Araştırma kapsamında Kemaliye'nin sahip olduğu zenginliklere yönelik yerel halk tarafından geliştirilen koruma yöntemleri ve akademik açıdan koruma uygulamalarına verilen destek çalışmaları incelenmiştir. Araştırmada ikincil verilere başvurularak Kemaliye'nin genel özellikleri ve geleneksel kırsal konut mimarisi değerlendirilmiş ve yerel halk tarafından geliştirilen koruma uygulamalarının olumlu ve olumsuz sonuçları ortaya konulmuştur. Bununla birlikte Kemaliye'nin sahip olduğu değerlere yönelik kamu ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılan restorasyon çalışmaları ve bu değerlerin konu olduğu akademik çalışmalara değinilmiştir.

Kemaliye

Kemaliye (eski adıyla Eğin) coğrafi konumu ve çok uluslu yapısı ile önemli bir geçmişe sahiptir. Doğu Anadolu Bölgesinin, Yukarı Fırat Bölümünde yer alan Erzincan iline 163 km uzaklıkta bir ilçedir. Ayrıca Fırat Nehri'nin en büyük kolu olan Karasu Nehri'nin batı yönünde kurulmuştur (Karakaş, 2004: 20). Kemaliye'nin deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 900 m. olmakla beraber, ilçede karasal iklim etkileri görülmektedir. Munzur Dağları'nın ortasındaki havzada yer alması ile de farklı bir coğrafi güzelliğe sahiptir (Vural, 2010: 54).

Harita 1: Erzincan İl Haritası

Kaynak: Coğrafya Harita, 2017.

Kemaliye sahip olduğu kaleler, camiler, kiliseler, han ve hamamlar, çeşmeler, köprüler ve tarihi kalıntılar ile önemli bir kültürel altyapıya sahiptir. İlçe merkezi, Dutluca ve Başpınar bölgelerinde bulunan bu tarihi eserlerin bazıları günümüze bütün olarak ulaşabilmiş olup, bazılarının ise kalıntıları bulunmaktadır. Eğin Kalesi, Çağıl Kalesi, Malkoç Çeşmesi, Sertan Çeşmesi, Surp Kuznor, Surp Kiyork ve Surp Perkiç gibi kiliseleri bu zenginliğin birer örneğidir (Erzincan Valiliği, 2017).

Tarihi oldukça eskilere dayanan Kemaliye türküler, maniler, giyim kuşam, halk dansları, doğum, ölüm, sünnet törenleri, deyimler, atasözleri, yöresel ağızlar, mutfak kültürü gibi öğelerden oluşan oldukça önemli folklorik bir zenginliğe sahiptir (Kemaliye Kaymakamlığı, 2017). “*Büyük Cevizin Dibi*”, “*Suna Gelin Ağlama*”, “*Eğin Dedikleri Bir Küçük Şehir*” gibi ünlü Kemaliye türküleri

Turkish Studies

ve düğün-sünnet törenleri gibi önemli günlere ait geleneksel uygulamalar bu yerel zenginliğin göstergeleridir. Bunların yanında halıcılık, gazenne (yöresel dokuma) ve yemeni üretimi ile birlikte kapı tokmakçılığı, ahşapçılık gibi geleneksel el işçiliği uygulamaları Kemaliye'nin geçmişten günümüze taşıdığı önemli kültürel miras örnekleridir. Bu el sanatçılığı günümüzde de Kemaliye merkez ve köylerinde sürdürülerek yeni kuşaklara aktarılmaktadır (Kemaliye El Sanatları, 2017). Özellikle halıcılık ve kapı tokmakçılığında bölgeye ait olan çeşitli desen, renk ve motifler işlenmektedir. Bu sayede Kemaliye'ye özgü önemli bir çekicilik unsuru olarak değerlendirilebilecek yöre kültürü ziyaretçilere aktarılmaktadır.

Günümüzde Kemaliye dendiğinde akla ilk gelen maddi unsur olan ev dış (ana) kapısı üzerindeki dövme demir kapı tokmaklarıdır. Bu tokmaklar zengin motifleriyle dikkat çekmektedir. Tokmaklar erkek ve kadınların ayrı ayrı kullanımı gözetilerek kalın ve ince sesler çıkarması için tasarlanarak "Ayna" isimli materyalin üzerine yerleştirilmektedir. Kendine has ustaları bulunan kapı tokmaklarının üretimi günümüzde de devam etmekte olup, hediyelik eşya olarak Kemaliye ziyaretçilerine sunulmaktadır (Demircioğlu Kemaliye, 2017). Yine yerleşim mekânlarının iç ve dış kısımlarında tavan, pencere, kepenk, yüklük, çiçeklik, lambalık işlemeciliği gibi örneklerle yaşayan ahşap işçiliğinin de günümüze kadar ulaşmış olması, Kemaliye için önemli bir turistik çekicilik unsuru olarak değerlendirilebilir.

Fotoğraf 1: Kapı Tokmakçılığına Dair Görüntüler

Kaynak: Anadolu Ajansı; Aktaran: Dünya Bülteni, 2013.

Kemaliye kuruluşundan beri farklı kültürlerin yaşandığı bir yer olma özelliği taşımaktadır. Bu kültürlerin izleri, geleneksel mimarideki ayrıntılara da yansımaktadır. Geleneksel sivil mimari ılıman karasal iklim şartları ve çevrede bulunan ahşap ve taş malzemelerin bolluğu gibi doğal unsurlardan etkilendiği kadar, zengin tarihi ve kültürel faktörlerden de etkilenmiştir.

Araziyi ekonomik kullanma zorunluluğu nedeniyle, evler kademeli olarak şekillenmiş ve yatay değil düşey olarak planlanmıştır. Tek katlı evler yerine iki, üç ya da dört katlı evler tercih edilmiştir. Evlerin birçoğunun eğimli araziye yaslandığı görülmektedir. Dolayısıyla, Kemaliye evlerinin her katından açılan kapılardan, ya bir sokağa ya da bir bahçeye çıkılabilir (Yıldız, 2014: 45). Genelde üç katlı olan Kemaliye evlerinin alt katları, "hizmet katı" olarak işlev görür. Bahçe ile bağlantısı olan bu kat soğukluk, kiler ve odunluk olarak kullanılır. Ana katlar -taş duvarın üstü ile başlayan ahşap katlar- yaşam mekânları olarak düzenlenmiştir. Divanhane, selamlık, sofa ve mutfak bu katta bulunur. Üst katlarda genel olarak yatak odaları vardır. Son katın üzerinde bulunan rihtim döşemeye kaplı damlar ise, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve kurutulması amacıyla kullanılır (Erzincan Yaşam, 2017).

Kemaliye evlerinin ana katına kadar ahşap malzeme kullanıldığı gözlenirken, ana kat kerpiç dolgulu ahşap karkas biçiminde inşa edilmiştir. Bu mimari yapı geleneksel Selçuklu-Osmanlı

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35

mimarisinden izler taşımaktadır. Evlerde taş malzeme yoğun kullanılmış ve ahşap ile taş malzeme uyumlu bir şekilde inşa edilmiştir (Alper, 1990: 74).

Fotoğraf 2: Geleneksel Kemaliye Evi
Kaynak: *Erzincan Yaşam*, 2015.

Kemaliye konutlarının en önemli geleneksel motifi kapı tokmaklarıdır. Dönemin demirci ustaları tarafından üretilen kapı tokmakları ve bu tokmalardan elde edilen sesler ilçenin tarihini ve kültürünü yansıtmaktadır. Geleneksel konutların göz alıcı ahşap yapısı ve bu ahşap yapıda dikkat çeken kapı tokmakları ziyaretçiler tarafından büyük ilgi görmektedir.

Fotoğraf 3: Geleneksel Kemaliye Evi Kapı Tokmakları
Kaynak: *Mine Tozanlıoğlu*, 2017.

Kemaliye'nin binlerce yıllık tarihini ve kültürünü yansıtan kapı tokmakları konutların çekiciliğini arttıran en belirgin özellikler arasındadır. Konutlarda kullanılan kapı tokmağı geleneğinde eve gelen misafir tokmağı kullanımına göre karşılanmaktadır. Kapı tokmağının sesi gelen misafirin erkek mi kadın mı olduğunu ayırt etmeye yaramaktadır. Ev sahibi tokmağın sesine göre misafiri karşılamaktadır. Gelen misafir sağdaki büyük tokmağı kullanırsa ses tok, gür çıkmakta ve gelen kişinin erkek olduğu anlaşılmaktadır. Diğerine göre daha ince ve az sesi olan alttaki küçük

Turkish Studies

tokmaktan kullanılırsa gelen kişinin kadın olduğu anlaşılmaktadır. Bu geleneğe göre gelen misafir kadınsa evdeki kadın tarafından, eğer erkekse evdeki erkek tarafından karşılanmaktadır (Demirsoy, 2009: 21, Akpınar, 2004: 224).

Yerel Halkın Kültürel Mirası Koruma Çabaları

Kemaliye, 2000 yılında kurulan Tarihi Kentler Birliği'nin 28. üyesi olarak kurucu üyelik unvanına sahip olmuş ve sonrasında Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne üye olmuştur. İlçe sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerleriyle birlikte mimari dokusuyla da turistik potansiyeli açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple 25.11.2005 tarihinde "sit alanı" ilan edilmiş ve özgünlüğü tescil edilmiştir. 2007 yılı itibariyle Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde gerçekleştirilen yapı tescil çalışmaları günümüze kadar sürmüş ve birçok geleneksel sivil mimari örneği koruma altına alınmıştır (Korkmaz ve Akdemir, 2015: 495).

Kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımı ve korunması üzerine yapılan çalışmalarda yerel halkın önemine oldukça yoğun bir şekilde dikkat çekilmiştir. Kültürel miras alanlarında yaşayan yerel halk bu değerlerin doğrudan kullanıcıları oldukları için, kültürel mirası koruyan, yaşatan ve gelecek nesillere taşıma konusunda kilit rol üstlenen önemli bir faktördür. Yerel halkın bir bütün halinde hareket ederek kültürel değerlerin korunması ve tanıtılmasına yönelik çalışmalara destek vermesiyle birlikte sorumluluk alması, bu değerlerin sürdürülebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Önemli bir kültürel miras sayılan Kemaliye evlerini korumaya yönelik öncelikle halk eli ile birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bölge halkı hala geleneksel evlerde yaşamaya devam etmekte olduğu için bu mirası korumak kendi hayatının devamlılığı açısından da oldukça önemlidir. Bu sebeple kendi yaşam alanını korumaya çalışan yerel halk evlerin de yıpranma payını azaltma adına birçok önlem almıştır.

Yerel halkın geleneksel konutları korumaya yönelik geliştirdiği en önemli yöntemlerden biri "emanete alma" şeklinde adlandırılmaktadır. Bu teknik, özellikle konutların taşıyıcı sisteminde meydana gelen tahribatı önlemek ve taşıyıcıları güçlendirmek amacıyla uygulanmaktadır. Yerel ustalar tarafından "direk vermek" olarak anılan çalışmalarda, taşıyıcı elemanlar kalas dikmeler yardımıyla güçlendirilmektedir (Korkmaz ve Akdemir, 2015: 499).

Fotoğraf 4: Emanete alma

Kaynak: Korkmaz ve Akdemir, 2015: 499.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35

Bir diğer yöntem ise mimari dokuyu olumsuz etkileyen sert kış şartlarını önlemek amaçlı ortaya çıkmıştır. Kemaliye’de bulunan geleneksel konutlar halk tarafından daha çok yazlık ev gibi kullanılmaktadır. Bu durum da zaten hassas bir hale gelen mimari doku için tehlike arz etmektedir. Bu nedenle bölge halkı tarafından kendi çabaları ile birtakım koruma çalışmaları yapılmaktadır. Yerel ustalar tarafından yapılan sac kaplama uygulaması ile konutlar korunmaya çalışılmaktadır. Ancak bu işlem mimari dokuya zarar vermiş ve bir görüntü kirliliğine sebep olmuştur (Korkmaz ve Akdemir, 2015: 498). Bu durum sit alanı ilan edilen ve kültürel miras niteliği taşıyan yapılara ev sahipliği yapan bir ilçe açısından oldukça kötü bir manzara olup, yerel yönetimler tarafından gerekli denetimlerin yapılmadığını göstermektedir. Bu değerlerin korunmasına yönelik yapılan uygulamalar yapının karakterinin bozulmasını önleyen değişim ve uyum çabalarını kapsayıcı olmalıdır (Gökgür ve K.Altay, 2017: 294). Genellikle bölge halkı maddi sebepler dolayısıyla bu tarz girişimler gerçekleştiriyorsa, bunların da yine ilgili kamu kurumları tarafından desteklenip, aslına uygun bir şekilde korunma çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde yapıyı korumak adına özgün mimarinin bozulmasına ve turistlerin bölgeyi zaman içerisinde terk etmesine sebep olabilir.

Fotoğraf 5: Evlerin Çatı ve Cephelerinin Sac Malzemeyle Kaplanması

Kaynak: Korkmaz ve Akdemir, 2015: 498.

Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Projeler

Yerel halk tarafından geliştirilen koruma çalışmalarına ek olarak akademik düzeyde de Kemaliye evlerinin korunmasına ilişkin çeşitli projeler yapıldığı tespit edilmiştir. Özellikle Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen, “*Kemaliye (Eğin) Evlerinin Çatı ve Duvar Kuruluşlarının Tespiti ve Koruma Sorunlarına Yönelik Öneriler*” başlıklı proje 2014 yılında tamamlanmıştır (KEMAV, 2014: 4). Proje kapsamında Kemaliye konutlarının mimari yapısı incelenmiş ve geleneksel konut ustalarının bilgi ve birikimlerini gelecek nesillere aktarmak amacıyla sözlü ve yazılı görüşmeler yapılarak kayıt altına alınmıştır. Proje sonucunda yerel ustaların sayıca az olması ve bu sorunun önüne geçebilmek için Kemaliye ilçesinde bir “*usta okulu*” açma önerilmiştir.

Kemaliye gerek kamu gerek özel kuruluşlar ya da kişiler tarafından özgünlüğünü korumakta olan bölgelerden biri olarak görülmektedir. Özellikle ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) tarafından “*7 Bölge 7 Kent Programı*” doğrultusunda bölgeyi koruma ve tanıtmaya yönelik birtakım projelerin uygulanması için 2003 yılında Doğu Anadolu Bölgesi’ni temsilen seçilmiştir. Bu süreçte, Kemaliye’nin şehir kimliğinin ve yerelliğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması adına çeşitli proje ve iyileştirilmeler yapılmıştır. Bu projeler sayesinde

Kemaliye evleri ile kendini gösteren Kemaliye mimarisi bölgenin coğrafi konumu, iklim yapısı ve kültürel geçmişinin izleriyle şekillenmiş ve yöreye önemli bir kimlik kazandırmıştır (ÇEKÜL Vakfı, 2014).

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ÇEKÜL projeleri desteği ile 2013 yılına kadar Kemaliye ve köylerinde toplam 53 adet tescilli sivil mimari örneği için proje hazırlanmıştır. Bu projeler arasından tamamı onay alan 27 adet yapı restore edilmiştir. Yine 27 adet yapı münferit olarak restore edilmiş ya da aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. 25 adet yapı ise sosyal ve kültürel amaçlar doğrultusunda kullanılmak üzere yeniden yapılandırılarak ya da restore edilerek Kemaliye'ye kazandırılmıştır. Bunların yanında ilçenin sokak yapısını korumak için yapılan çalışmalar da devam etmektedir.

Özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ÇEKÜL tarafından gerçekleştirilen projeler kapsamında 2003-2013 yılları arasında Kemaliye merkezinde restore edilen ya da aslına uygun olarak yeniden inşa edilen yapılar Taşdibi Camii, Tiryakioğlu camii, Dört yolağzı Camii, Bahçe camii, Hacıyusuf mescidi, Ergü Köyü Merkez Camii, Belediye hamamı, Esertepe çeşmesi, Ergü Köyü'nde 2 adet çeşme, Belediye Binası, Fırın, Bozkurt Otel, Yeşil Eğin Oteli, Tiryakioğlu Camii, Tarihi Dört yolağzı Belediye Hamamı, Sanayi Çarşısı, Hükümet Konağı, Kemaliye Kültür Merkezi, Ahmet Çetinsaya Değirmeni, Medrese, Fatma Libas Tiryakioğlu Camii'dir. Bunların yanında Kemaliye köylerinde birtakım restorasyon ve yeni yapılanma projeleri de yapılmıştır. Bu yapılanmalar Buğdaypınar Köyü Köy Konağı ve Başbağlar Köyü Anı Evi iç mekân düzenlemesine ek olarak: Apçağa Köyünde; Kayabaşı Kır Kahvesi, fırın ve köy konağı, Ahmet Kutsi Tecer Kültür Merkezi, imam evi, köy okuma odası ve Sırakonak Köyü'nde Sırakonak Köyü Müzesi (ilkokul), köy fırını, imam evi, Başpınar Ortaokulu ve Bahçe Mahallesi'nde yer alan Ali Vecdi Bingöl Kültür Evi olarak sıralanabilir (ÇEKÜL Vakfı, 2014).

Bu çalışmalara ek olarak ÇEKÜL tarafından hayata geçirilen projeler aracılığıyla münferit destek alınarak birtakım iyileştirmeler de yapılmıştır. Bu doğrultuda 27 adet ev olarak kullanılan özel mülk restore edilerek Kemaliye'nin sivil mimari dokusuna yeniden kazandırılmıştır. Bunlar Bekir ALATAŞ'ın, Dr. Ahmet KAMBUR'un ve Feyyaz Bey'in evleri olarak örneklendirilebilir. Bu yapıların yanında 2008-2013 yılları arasında doğrudan Kültür ve Turizm Bakanlığı destekleri ile 2007 yılında 4 adet, 2008 yılında 8 adet, 2009 yılında 4 adet, 2010 yılında 7 adet, 2011 yılında 6 adet, 2012 yılında 3 adet, 2013 yılında ise 20 adet olmak üzere toplam 53 adet ev restorasyon amaçlı destek almıştır.

2011 yılından itibaren Kemaliye sokaklarına yönelik iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar Kemaliye çarşısı ve sokak dokusunu koruma çabalarıyla Cumhuriyet Meydanı Caddesi, Dört yolağzı Mahallesi-Hasan Basri Aktan Sokağı, Genççağa Mahallesi Genççağa Sokağı, Hasan Basri Aktan Caddesi-Mustafa Özgül Sokağı, Buğday Meydanı Sokağı gibi bölgeleri kapsamaktadır. Bu projeler sayesinde restore edilen evlerin bulunduğu sokaklar da sağlamlaştırılmış ve eski sokak dokusu korunmuştur.

Sonuç

İlçenin Tarihi Kentler Birliği ve ardından Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne üye olmasıyla birlikte 2005 yılında sit alanı ilan edilmesi sahip olduğu doğal, tarihi, mimari ve kültürel potansiyele yönelik bir farkındalık yaratarak oldukça önemli bir gelişme olarak karşılanmıştır. Bu gelişmeler sonrasında Kemaliye'ye ait kırsal yaşam kültürünün yanı sıra geleneksel yerel değerlerinin etkisiyle şekillenmiş kent kimliğinin korunması da gündeme gelmiştir. Kemaliye'nin sahip olduğu geleneksel mimari yapıların korunmasına yönelik yerel halk "sac kaplama" ve "emanete alma" uygulamaları mimari dokuyu olumsuz çevre koşullarından korumuş ve günümüze kadar ulaşması konusunda oldukça önemli bir adım olmuştur.

Koruma çalışmaları kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı, ÇEKÜL Vakfı ve yerel halkın çabaları doğrultusunda 2003 yılından bu yana önemli adımlar atılmıştır. Bu çalışmalar Kemaliye'nin dokusunun yaşatılması ve zenginliğinin turistik amaçlar doğrultusunda pazarlanması noktasında oldukça önemli olmuştur. Aslına uygun olarak restore edilen ya da yeniden inşa edilen birçok geleneksel yapı ilçedeki kolektif çalışma ruhunun da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylelikle Kemaliye yerel el sanatlarını üretip satarak, doğal zenginliklerini doğaseverlerin ve sporcuların ilgisine sunmaya devam ederek, özgün değerlerini ziyaretçilere tanıtan, yaşayan bir Anadolu kenti olmayı sürdürmüştür.

Kemaliye'nin sahip olduğu doğal, kültürel, tarihi ve mimari dokunun sürdürülebilirliği ve bölgenin tanınırlığını artırmak adına gerçekleştirilen festival ve etkinliklere ulusal katılımın yanı sıra uluslararası düzeyde katılımın yoğunlaştırılması gerekmektedir. Kemaliye'nin binlerce yıllık geçmişinden günümüze kadar ulaşan halıcılık, kapı tokmakçılığı ve gazenne kumaşı üretimi gibi işçiliklerinin korunması ve yaşatılması adına eğitim kursları düzenlenmesi ve bu uygulamanın doğasına uygun olan bir ahilik teşkilatının kurulması önemli bir adım olabilir. Kemaliye Hacı Ali Akın MYO bünyesinde bulunan Mimari Restorasyon Programı ve El Sanatları Bölümü öğrencileri yerel usta ve yöntemlerle buluşturularak söz konusu değerlerin geleceğe aktarılması sağlanabilir. Bölgede restore edilmiş geleneksel konutların butik otel ya da yöresel yemeklerin sunulduğu butik restoran şeklinde değerlendirilmesi doğal dokunun korunmasına katkıda bulunur. Yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarınca Kemaliye'nin çok uzak olmadığı bir olgu olduğu düşünülen Cittaslow (Sakin Şehir) Birliği'ne aday gösterilmesi için gerekli koşulların yerine getirilmesi de destinasyonun sahip olduğu potansiyelin bilinirliğini arttıracaktır.

Turizm destinasyonları ancak bölge halkının refahı gözetilirse başarıya ulaşacaktır. Bu sebeple kültürel miras varlıkları önemli bir turizm aracı olarak görülse de, aslında bölge halkının kültürel değerlerini korumak öncelikli amaç olmalıdır. Aksi takdirde halktan kopuk yapılan her değişim ya da yenileme, orada yaşayan insanların dışında gelişecek ve turizmin kötü algılanmasına sebep olacaktır. Bu sebeple özellikle kültürel mirası koruma çalışmalarında yerel halkında önemli bir paydaş olduğu unutulmamalıdır. Buna binaen, bölge halkının katılımını sağlayarak kaynakları korumanın etkili bir yol olduğu göz ardı edilmemelidir. Fakat yerel halkın vereceği katkıların sağlıklı olabilmesi adına ilgili kuruluşların gözetiminde gerçekleştirmelidir. Aksi takdirde hâlihazırda yapılan yanlışların tekrarlanmasına neden olabilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, F. A. (2016). "Kemaliye (EğİN)'de Kültür ve Doğa Turizmi", *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 148-157.
- Akpınar, E. (2004). "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Alternatif Turizm Merkezi Olmaya Aday Bir İlçe: Kemaliye", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 207-236.
- Alper, B. (1990). *Kemaliye (EğİN) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Anadolu Ajansı, Aktaran: Dünya Bülteni, 2013.
<http://www.dunyabulteni.net/servisler/haberYazdir/258263/haber> S.E.T.: 05.09.2017
- Coğrafya Harita, http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_ erzincan_ ili_ haritasi.png S.E.T.: 05.09.2017
- ÇEKÜL Vakfı, <http://www.cekulvakfi.org.tr/haber/kemaliyede-yilda-neler-oldu> S.E.T.: 05.09.2017

- Demirsoy, A. (2009). “Tarihi ve Mitolojiyi Yaşatan Kasaba, Kemaliye’de Kapı-Kilit Figürlerinin Tarihsel Kökeni”, *Kemaliye Kültür ve Kalkındırma Derneği Yayınları*, 20-22.
- Demircioğlu Kemaliye,
<http://www.demircioglukemaliye.com/?sayfa=haber&id=71&anaid=1&m1=26&m2=0>
S.E.T.: 03.09.2017
- Eminağaoğlu Z. ve Çevik S., (2015). Yaşam Kültürü Olarak Kır Konutu Çevresi: Artvin Örneği, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/6, p. 433-448, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8285> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Erzincan Valiliği, <http://www.erzincan.gov.tr/kemaliye> S.E.T.: 05.09.2017
- Erzincan Yaşam, <http://www.erzincanyasam.com/kemaliye-evleri/> S.E.T.: 02.07.2017
- Gökgür P. ve Kaya Altay İ., (2017). Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı Çerçevesinde “Vezirhan”ın Korunma Sorunsalı, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 12/13, p. 281-294, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11881> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Karakaş, E. (2004). “Kemaliye’nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 19-48.
- Kemaliye El Sanatları, <http://www.kemaliye.net/elsanatlari.htm> S.E.T.: 05.09.2017
- Kemaliye Kaymakamlığı, <http://www.kemaliye.gov.tr/genel-bilgiler-kemaliye> S.E.T.: 05.09.2017
- Kemaliye Kültür ve Kalkınma Vakfı (KEMAV), (2014). “*Kemaliye Kültür ve Kalkınma Vakfı 2014 Yılı Faaliyet Raporu*”, İstanbul: KEMAV Yayınları.
- Korkmaz E. ve Akdemir M. Z. (2015). “Kemaliye ve Çevre Yerleşmelerinde Yer Alan Geleneksel Konutlarda Yerel Bilgi ve Deneyim Kullanılarak Uygulanan Koruma Müdahalelerinin Değerlendirilmesi”, *MEGARON*, 10(4), 494-502.
- Sargın S. ve Dinç Y., (2017). Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Mekânsal Bir Değerlendirme: Eski (Geleneksel) Antakya Evlerinin Fonksiyonel Değişimi, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 12/13, p. 477-506, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11634> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Tozanlıoğlu M. <http://minetozanlıoğlu.blogspot.com.tr/> S.E.T.: 05.09.2017
- Vural, K. (2010). *Anadolu’da Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek Kemaliye (Eğin) Evleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yeşiltaş, M. (2016). “Alternatif Turizm Kapsamında Ekstrem Sporlar: Kemaliye Karanlık Kanyon Örneği”, *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 2-39.
- Yıldız, H. (2014). *Kemaliye, Başpınar’da Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri ve Koruma Sorunları Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.